

# Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörlerin Analizine Yönelik Bir Uygulama\*

## Öz

Mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışlarının belirlenmesinde önemli bir rolü olan vergi ahlakı, vergi ödeme konusundaki içsel bir motivasyon olarak tanımlanmaktadır. Mükelleflerin vergilemeye bakışlarında önemli bir etkiye sahip olan vergi ahlakı birçok faktör tarafından etkilenmektedir. Çalışmamızda vergi ahlakını belirleyen faktörler anket çalışması yoluyla tespit edilmesi ve bu tespitler neticesinde öneriler sunulması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Dumlupınar Üniversitesi 3 fakülte ve 2 yüksekokuldan kolayda örnekleme yoluyla seçilen 1108 öğrenciye anket uygulanmış ve veriler SPSS 18 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada vergi ahlakını belirleyen faktörler 4 başlık altında analiz edilmiştir: Ekonomik, sosyokültürel, siyasi ve ahlaki-psikolojik. Çalışmanın sonucuna göre, vergi ahlakı üzerinde en fazla ahlaki ve psikolojik faktörler etkilidir. Vergi ahlakı en yüksek fakülte ilahiyat fakültesi iken, vergi ahlakı en yüksek cinsiyet de kadın olarak tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmada gelir düzeyi, sınıf ve yaş ile vergi ahlakı düzeyi arasında ters bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Vergi, Vergi Ahlakı, Kayıt Dışı Ekonomi, Anket

## An Application for Analysis of Factors Determining Tax Morale

### Abstract

Tax morale which has an important role in determining attitude and behaviors of taxpayers is defined as an inner motivation for tax paying. It is affected by a lot of factors. In our study, we would like to investigate these factors through a questionnaire and using our findings, we will present some recommendations. The questionnaire is applied to 1108 students selected from 3 faculties and 2 colleges within Dumlupınar University by convenience sampling method and the data are analyzed using SPSS 18. The factors that determine tax ethics are analyzed in 4 categories: economic, socio-cultural, political and moral-psychological. According to the results of the study, the moral-psychological factors are the most effective factors on tax ethics. While students of the religious studies have the highest scores of tax ethics, women in general scored the most. Moreover, in the study, it is determined that there is an inverse relationship between income level and tax ethics and between class and tax ethics.

**Keywords:** Tax, Tax morale, Informal economy, Survey

**Ahmet KARAASLAN<sup>1</sup>**  
**Ulvi SANDALCI<sup>2</sup>**

<sup>1</sup> Prof. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, İ.İ.B.F., Maliye Bölümü  
ahmet.karaaslan@dpu.edu.tr

<sup>2</sup> Araş. Gör., Dumlupınar Üniversitesi, İ.İ.B.F., Maliye Bölümü  
ulvi.sandalci@dpu.edu.tr

\* Bu çalışma Ulvi SANDALCI'nın Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Bölümünde 2015 yılında sunmuş olduğu "Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörlerin Analizine Yönelik Bir Uygulama" adlı Yüksek Lisans Tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

## 1. GİRİŞ

Vergiler tarihsel süreç boyunca hem toplumların gelişimi ve kalkınması için hem de bireylerin bir arada yaşamaları sonucu ortaya çıkan Devlet'in kamu hizmetlerini yerine getirebilmesi için önemli bir gelir kaynağı olmuştur. Devletlerin varlıklarını ve varlıklarının nedeni olan kamu hizmetlerini sürdürebilmek için topladıkları vergiler vazgeçilmez bir gelir kaynağı oluşturmaktadır.

Vergiler her ne kadar toplumsal bir hizmetin karşılığı olsa da bireylerin kullanılabilir gelirlerinde, servetlerinde ve harcamalarında daralmalara neden olmaktadır. Bundan dolayı vergiler genellikle bireyler tarafından bir yük olarak görülmeğe ve hoş karşılanmamaktadır. Bireyler vergileme sonucu oluşan yükü azaltmak için vergiden kaçınma, vergi kaçakçılığı gibi bir takım yasal ve yasal olmayan yollara başvurmaktadır. Ancak vergisel yükümlülük altında olduğu halde vergisel yükümlülüklerini gönüllü olarak yerine getiren mükellefler de bulunmaktadır. 1990'larda araştırmacılar "Neden pek çok insan işbirliği içindedir ve hilelere başvuramazlar?" sorusuna odaklanmışlardır. Vatandaşların daha ahlaklı davranmasına, daha doğru bilgi vermesine ve vergi uyumunu artırmaya ne öncülük edebilir? Bu sorunun bir cevabı, "vergi ahlakı" olarak da adlandırılan, vergi ödemek için yaradılıştan içsel bir motivasyonun varlığıdır.

Devletler vergi gelirlerinin daha da artmasına katkı yapan vergi ahlakını toplumlarında artırma çabasına girmişlerdir. Vergi ahlakı da ekonomik, sosyal-kültürel, siyasi ve ahlaki-psikolojik birçok faktör tarafından etkilenmektedir. Son zamanlarda yapılan çalışmalarda da vergi ahlakı kavramı ve vergi ahlakını belirleyen faktörler incelenmeye başlanmıştır. Ekonomistler, sosyologlar, psikologlar ve diğer disiplinlerden akademisyenler çalışmalarında bireylerin vergisel yükümlülüklerini yerine getirmeleri için uygulanan denetim, cezai yaptırım, teşvikler gibi dışsal etkenler yerine mükelleflerin vergiye yönelik tutum ve davranışları üzerinde etkili olan ayıplanma, saygınlığı yitirme, utanma, vicdani rahatsızlık gibi ahlak duygusunu ifade eden içsel etkenlere yoğunlaşmaktadır.

Vergi ahlakına sahip toplumlar vergi karşısında olumlu tutum ve davranış sergileyebileceklerinden vergilerden beklenen başarıya da ulaşabilecektir. Bundan dolayı çalışmamızda vergi ahlakı ve vergi ahlakını belirleyen faktörler incelenmiştir.

Vergi ahlakını belirleyen faktörlerin üniversite öğrencileri bazında analiz edildiği çalışmamız üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda vergi ahlakı kavramı ile vergi ahlakıyla ilgili yapılmış literatür çalışmalarına, ikinci bölümde vergi ahlakını belirleyen 4 ana faktörün analiz edildiği Dumlupınar Üniversitesi öğrencilerine ilişkin anket çalışmasına yer verilmiştir. Son kısımda ise çalışmayla ilgili sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

## 2. VERGİ AHLAKI KAVRAMI

Vergi ahlakı ile ilgili ilk bulgular 1960'lı yıllarda "Cologne vergi psikolojisi okulu" tarafından (Schmölders, 1970; Strümpel, 1969) elde edilmiş olmasına rağmen bu kavram vergi ile ilgili çalışan bilim adamları tarafından çoğunlukla ihmal edilmiştir (Kaynar, 2010: 66). Günümüzde bazı vergi uyumu araştırmacıları eserlerinde vergi ahlakı kavramına yer vermişlerdir. Ancak bunların çok azı vergi ahlakı kavramını önemli derecede detaylı incelemiştir. Bu edenle vergi ahlakı kavramı hakkında çok az şey bilinmektedir (Kaynar, 2010: 66).

Günümüzde vergi ahlakı, genel ahlakı çok daha geriden takip etmekte ve vergi kanunlarına aykırı olan yükümlü davranışları bir tür toplumsal kabiliyet olarak tanımlanmaktadır. Bunun çok çeşitli psikolojik nedenleri vardır: İlk olarak verginin mecburi olma özelliği vergi kaçakçılığı sonucu hiç kimsenin zarara uğramadığı izlenimini oluşturmaktadır. İkinci olarak ise, vergi mükelleflerinin, vergiler ile karşılanan kamu harcamalarının verimliliği ve etkinliği konusundaki inançları tam değildir. Bundan dolayı, çağdaş psikolojinin ispatladığı gibi, vergi yükümlülüğü ile bireyin vicdanında kökleşen ahlakı arasında hiç ya da pek az ilişki olduğu için, günlük hayatta devamlı vergi tepkileriyle karşılaşmaktadır (Turhan, 1998: 199).

Vergi ahlakı, gelir elde edenlerin vergilerini kanunlara uygun ölçü ve zamanında ödemeleri konusundaki tutum ve davranışları ile inanç ve değer yargılarıdır (Seyidoğlu, 1992: 949). Başka bir ifadeyle vergi ahlakı, mükelleflerin vergi ödeme konusundaki içsel bir motivasyonu olarak ifade edilir (Torgler, 2003a: 4). Buradaki içsel motivasyon ile dışsal bir zorlama ve baskı altına kalmaksızın gönüllü vergi ödeme ifade edilmektedir (Aktan, 2012: 15).

Vergi ahlakı yükümlülerin vergilerini ödemek için gösterdikleri isteklilik veya ahlaki görev bilincidir. Vergi ahlakı bunlarla birlikte ahlaki pişmanlığı ya da vergi ödemde oluşan kaçakçılık gibi vergi dolandırıcılığını kapsayan suçluluğu da içerir. Eğer bir vergi yükümlüsünün pişmanlığı ya da suçluluk duygusu güçlü ise, kadın ve erkek vergileme ödevlerini yerine getirmeye daha fazla istekli olacaktır (Torgler, 2005: 526).

Vergi ahlakı, insanların niçin vergi kaçırdıkları ile ilgili değil niçin vergi kaçırmadıkları ile ilgilidir. Bununla bağlantılı olarak vergi ahlakının daha düşük seviyede olduğu toplumlarda vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığı seviyesi daha da yüksektir (Torgler, 2003b:136).

Vergi ahlakı vergi kaçırmanın aksine bireylerin davranışlarını ölçmez, onların vergi karşısındaki tutumlarını ölçer. Yani vergi ahlakı, vergi kaçakçılığı ya da kayıt dışı ekonomi boyutu gibi bir sonuç değişken değildir. Dolayısıyla vergi ahlakını, vergi ödevlerini yerine getirmeye yönelik ahlaki bir zorunluluk ya da vergi ödeyerek topluma yardımda bulunma görevi ve inancı olarak da düşünülebilir (Torgler, 2004a: 5).

Vergi ahlakı soyut bir kavram olmasından dolayı araştırılması ve ölçülmesinde çeşitli güçlüklerle karşılaşmaktadır (Tosuner ve Demir, 2008: 362-364). Vergi yüklenicilerin uygulanan vergi karşısında göstermiş oldukları içsel motivasyonun belirlenmesi oldukça hassas bir konudur. Mükellef-

ler vergi karşısında ahlaki olmayan davranışlar sergilediklerini, rasyonel düşündüklerinde, belli etmek ortaya çıkarmak istemeyeceklerdir. Bu nedenle vergi ahlakını belirlemek için yapılan çalışmaların daha bir titizlikle yapılması gerekmektedir (Tosuner ve Demir, 2008: 362-364).

Sonuç itibarıyla vergi ahlakını, vergiye ilişkin görev ve sorumlulukların zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirilmesi, vergi kaçakçılığı ve vergi cezaları karşısında takınılan tavır, vatandaşların mükellef olarak devletle aralarındaki ilişkiyi belirleyen davranış normları olarak da tanımlayabiliriz (Tosuner ve Demir, 2007: 9).

### 3. VERGİ AHLAKI İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Vergi ahlakıyla ilgili ilk önemli çalışmalar 1960-70'li yıllarda Günter Schmolders'in önderlik ettiği Alman bilim adamları tarafından kurulmuş olan Köln Vergi Psikolojisi Okulu tarafından yapılmıştır. Bu okulun görüşüne göre yaşanan ekonomik olaylar sadece geleneksel bakış açısıyla değerlendirip açıklanamaz. Bu okul temelde vergi ahlakı konusunu, vergi uyumu/uyumsuzluğu ile ilgili bir davranış olarak görmüşlerdir (Torgler, 2007: 4).

Uygulamaya geçmeden önce konumuzla ilgili yapılmış yerli ve yabancı çalışmalara çalışmamıza dayanak oluşturması bakımından aşağıdaki tablo da yer verilmiştir.

**Tablo 1:** Vergi Ahlakı Konusunda Yapılan Türkçe Literatür Çalışmaları

| TÜRKÇE LİTERATÜR          |                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|---------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Araştırmacı               | Yapılan Çalışma                                                                                                                                                                                                      | Sonuç                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
| Çelikkaya ve Gürbüz, 2006 | Çoklu uyum analizi ve frekans yorumları yapılarak gelir düzeyi, vergi oranı, sosyal ve demografik faktörler, cezalar, denetim gibi çeşitli değişkenler ve bunların gönüllü uyum üzerindeki etkileri test edilmiştir. | Yapılan çalışmada mükelleflerin önemli bir kısmının vergiyi yasal tanımına uygun olarak kabul ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmada mükellefler Türkiye'de verginin tam ödenmediği, vergi yükünün adil dağılmadığı, genellik ilkesinin ihlal edildiği ve vergi kaçakçılığın tüm sektörlerle sirayet ettiğini düşünmektedirler. Çalışmada düşük gelirli mükelleflerde vergi kaçırma eğilimi daha yüksek çıkması, denetim gönüllü uyum üzerinde pozitif etki yaratması, mükelleflerin inançları ile uyumlu ve rasyonel davranış sergilemeleri, mükelleflerin teorik olarak vergi affına karşı oldukları gibi sonuçlara ulaşılmıştır. |

|                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|--------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Demir, 2008</b>             | Vergi ahlakını belirleyen faktörlerin tespit edilmesi amacıyla yapılan anket çalışması Ege Bölgesi'nde altı ilde toplam 640 gelir vergisi mükellefi ile gerçekleştirilmiştir.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | Çalışmada ortaya çıkan sonuca göre bayanlar erkeklere göre, evliler de bekârlara göre vergiye daha fazla uyum göstermektedirler. Ayrıca vergi ahlakı ile vergi kaçakçılığı ilişkisinin incelendiği çalışmada vergi ahlakındaki bir birim artışın vergi kaçakçılığını %0,7 ile %2,5 arasında değişen oranda azalttığı tespit edilmiştir.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| <b>İpek ve Kaynar, 2009</b>    | Vergiye gönüllü uyum, birçok faktör tarafından etkilenmektedir. Bu faktörler kişisel olmanın yanında sosyal, siyasal, ekonomik ve mali yapıyla da ilgilidir. Vergiye gönüllü uyumun yerel ölçekte incelendiği bu çalışmada, Çanakkale ilinde yapılan bir alan çalışması ve sonuçları analiz edilmektedir. Yükümlülerin vergi karşısında sergilemiş oldukları tutum ve davranışları etkileyen nedenlerin belirlenmesinde etkili bir yöntem olması nedeniyle, yapılan bu çalışmada yüz yüze anket yöntemi kullanılmıştır. Toplam 415 yükümlü ile anket yapılmış ancak bu anket formlarından 5 tanesi kullanılabiliyor olmaktan uzak olduğu için değerlendirilmeye alınmamıştır. 410 anket formunun veri girişleri yapılarak, analizler uygulanmıştır. | Yapılan alan araştırması kapsamında, ölçekte yer alan soruların genel dağılımlarına bakıldığında, yükümlüler; vergiye ilişkin sorumlulukların yerine getirilmesinin gerekliliğine, vergi ödemenin devlete bağlılığın bir göstergesi olduğuna, kendi birtakım çıkar ve geleceğe yönelik endişelerinin vergi kaçırmak için geçerli bir neden olmadığına, gelir getiren faaliyetleri kayıt dışı tutmamak gerektiğine inanmaktadırlar. Ancak, olması gerekeni ifade eden bu sorulara verilen cevaplar açısından olumlu bir tablo ortaya çıkmakla birlikte, ankette yer alan ve mevcut duruma yönelik yaklaşımları ölçmeyi amaçlayan diğer sorulara verilen cevaplar yükümlülerin vergiye yaklaşımlarının olumsuz olduğunu göstermiştir. |
| <b>İzgi, 2011</b>              | Çalışmada bireylerin ve toplumun vergi ahlakını etkileyen demografik, ekonomik ve sosyal-kültürel faktörleri tespit edilmiş ve bu faktörlerin üniversite öğrencileri üzerindeki etkisi ölçülmüştür. Anket yöntemi uygulanarak 1351 öğrenci üzerinde yapılan çalışmada hem öğrencilerin vergi ahlak skorlarına ulaşılmış hem de değişik faktörlerin bu skora etkisi ölçülmüştür.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Yapılan çalışmalar sonucunda elde edilen bulgular, öğrencilerin vergiye uyumunun artırılabilmesi ve vergilerini gönüllü olarak ödemelerinin sağlanabilmesi açısından vergi ahlakının önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Yapılan çalışmanın sonucuna göre 3 başlık altında incelenen faktörler vergi ahlakını değişik oranlarda etkilemektedir. Bu faktörlerin etkisi cinsiyete, yaşa, eğitim düzeyine ve çalışmada konu olan diğer değişkenlere göre farklılaşmaktadır.                                                                                                                                                                                                                                                     |
| <b>Turan ve Yurdakul, 2014</b> | Çalışmada geçiş ülkelerinin vergi yapılarının temel özellikleri, vergi ahlakının gelişimi ve vergi ahlakını etkileyen faktörler analiz edilmiştir. Çalışmada Dünya Değerler Anketi (WVS) verileri kullanılarak tespit yapılmıştır.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | Çalışmanın sonucuna göre Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerinde vergi ahlakı, Eski Sovyetler Birliği ülkelerine göre önemli derecede yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. Geçiş sürecinde Avrupa Birliği'nin vergi ahlakı üzerindeki sınırlı etkisi bulunmaktadır. Ayrıca geçiş ülkelerinde yasal sisteme duyulan güven ile ulusal gurur duygusunun artması, vergi ahlakını önemli derecede olumlu etkilemektedir.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |

**Tablo 2: Vergi Ahlakı Konusunda Yapılan Yabancı Literatür Çalışmaları**

| <b>YABANCI LİTERATÜR</b>                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Araştırmacı</b>                                   | <b>Yapılan Çalışma</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | <b>Sonuç</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
| <b>Reckers, Sander ve Roark, 1994</b>                | Vergi ahlakı, vergi oranı ve kaynaktan kesme yönteminin vergi kaçakçılığı üzerindeki etkileri anket yöntemiyle araştırılmıştır.                                                                                                                                                                                            | Çalışmanın sonucuna göre bireysel ahlaki inanışlar vergi uyumu kararında son derece önemli bir etkiye sahiptir. Buna göre, vergi kaçakçılığının ahlaki bir konu olarak görülmesi, vergi durumları ne olursa olsun, bireylerin vergi uyumlarını artırıcı bir etkiye sahiptir.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
| <b>Alm ve Torgler, 2006</b>                          | Amerika ve İspanya arasındaki karşılıklı vergi ahlakı ölçülmüş ve WVS(World Values Survey) verileri kullanarak 14 ülkeyle karşılaştırılmıştır.                                                                                                                                                                             | Araştırmanın sonucuna göre en yüksek vergi ahlakına Amerika, Avusturya ve İsviçre’de rastlanmıştır. Araştırmaya göre vergi ahlak düzeyi ile kayıt dışı ekonominin boyutu arasında ters yönlü güçlü bir ilişkiye rastlanmıştır.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
| <b>Torgler, Demir, Macintyre and Schaffner, 2008</b> | Çalışmada Amerika ve Türkiye’de vergi ahlakını nedenleri ve sonuçları ve vergi ahlakına etki eden faktörler Amerika ve Türkiye’deki veri setleri kullanılarak ampirik bir analiz yapılmıştır.                                                                                                                              | Çalışmadan çıkan sonuca göre vergi ahlakı ile vergi kaçakçılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Mükelleflerin hissettiği vergi yükü ile vergi ahlakı arasında ise ters yönlü bir ilişki mevcuttur. Çalışmada genç yaştaki mükelleflerin düşük vergi ahlakına sahip oldukları görülmüş fakat vergi ahlak düzeyi bakımından yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bayanların vergi uyumlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu görülen çalışmada eğitimin vergi ahlakını etkileyen önemli bir faktör olduğu da belirtilmiş ve vergi ahlakı ile eğitim düzeyi arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu yapılan analizler ile desteklenmiştir. |
| <b>Torgler, 2011</b>                                 | Çalışmada 1999-2008 10 Avrupa ülkesindeki yılları arasında vergi ahlak düzeyleri EVS(European Values Study) verileri kullanılarak ölçülmüştür.                                                                                                                                                                             | Çalışmanın sonucuna göre incelemeye konu olan 10 Avrupa ülkesinin 7 sinin vergi ahlak düzeylerinde 1999-2008 yılları arasında azalma görülmüştür.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
| <b>Filippin, Fiorio and Viviano, 2013</b>            | Çalışmada İtalya’daki mükelleflerin vergi ahlakı üzerinde vergi uygulamalarının/zorlamalarının etkisi araştırılmıştır. Çalışmada İtalya Bankası tarafından çıkartılan Survey of Household Income and Wealth (SHIW) verileri kullanılmıştır. 3798 bireye uygulanan anket verilerinden yararlanılarak sonuç elde edilmiştir. | Çalışmanın sonucuna göre vergi ahlakı ile vergi uygulaması/zorlaması arasında pozitif bir ilişki vardır. Sosyal çevre ve vergi uygulaması/zorlamasının vergi ahlakı nicelikleri üzerinde güçlü bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| <b>Sá, Martins and Gomes, 2014</b>                   | Çalışmada Portekiz toplumunun vergi ahlakı üzerindeki mesleki durum, gelir düzeyi, davranışsal, politik ve psikolojik faktörlerin etkisi incelenmiştir. Avrupa Değerler Anketi(EVS) verileri kullanılarak 1.514 Portekiz’e yapılan anket verileri kullanılarak faktör analizi yapılmıştır.                                 | Araştırma sonucuna göre mesleki statü, gelir düzeyi, politik demokratik sistem, bireysel memnuniyet, vergi idaresi ve hükümete güven ile ulusal kimlik gibi faktörler vergi ahlakı üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |

#### 4. VERGİ AHLAKINI BELİRLEYEN FAKTÖRLERE İLİŞKİN ANKET ÇALIŞMASI

Üniversite öğrencilerinin vergi ahlak düzeylerinin ve bu düzeye etki eden faktörlerin ölçüldüğü bu çalışmada Dumlupınar Üniversitesi öğrencilerinin görüşlerinin değerlendirildiği anket çalışmasına yer verilmiştir.

##### 4.1. Vergi Ahlak Düzeyi

Aşağıdaki tabloda öğrencilerin vergi ahlak skoru 5’li Likert ölçeğine göre hazırlanmış 34 sorudan oluşturulmuş endekse göre ölçülmüştür. Endeks 5’li Likert ölçeğine göre hazırlandığı için en düşük skor 1 en yüksek skor ise 5 olarak alınmıştır. Buna göre ankete katılan 3 Fakülte 2 Yüksekokuldan oluşan toplam 1108 öğrencinin vergi ahlak skoru 3,9534 olarak bulunmuştur. Buna göre öğrencilerin vergi ahlak skoru 3 olarak kabul edilen orta değerden daha da yüksek çıkmıştır. Buna göre, örnek kitlemizi temsil eden öğrencilerin vergi ahlak skoru yüksek düzeydedir.

**Tablo 3:** Üniversite öğrencilerinin vergi ahlak skoru

|                   | N    | Minimum | Maksimum | Ortalama | Standart Sapma | Ortalamanın Standart Hatası |
|-------------------|------|---------|----------|----------|----------------|-----------------------------|
| Vergi Ahlak Skoru | 1108 | 1       | 5        | 3,9534   | ,81097         | ,0373                       |

##### 4.2. Güvenilirlik Analizi

Bu çalışmada ölçeğin güvenilirliği Cronbach alfa ( $\alpha$ ) katsayısı ile ölçülmüştür. Güvenilirlik analizi bir ölçekte kullanılan ifadelerin aynı şeyi ölçüp ölçmedikleri ile genel olarak ölçeğin güvenilirliğinin ölçülmesi için kullanılır. Alfa ( $\alpha$ ) katsayısı 0 ile 1 arasında değer alır (Selen ve Tarhan, 2006:83). Cronbach Alfa katsayısının değerlendirilmesi ise şu şekilde yapılmaktadır: 0-0.4 güvenilir değil, 0.4-0.6 düşük güvenilirlik, 0.6-0.8 oldukça güvenilir, 0.8-1.0 yüksek güvenilirlik (Türk ve Gök, 2011:135).

**Tablo 4:** Tüm Anket Verileri Güvenilirlik İstatistikleri

| Gözlem Sayısı | Cronbach’s Alpha | Madde Sayısı |
|---------------|------------------|--------------|
| N=1108        | ,800             | 34           |

Anket sorularının güvenilirlik düzeyleri ve bütüncüllüğünü analiz etmek için ankette bulunan tüm sorularının güvenilirlik istatistikleri hesaplanmıştır. Buna göre vergi ahlakı ve vergi ahlakını belirleyen faktörleri belirlemek için oluşturulan anket formunun tutarlılığını ortaya koyabilmek için 5’li likert ölçeğin kullanıldığı 34 önerme üzerinde yapılan bu güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach’s Alpha katsayısı 0,800 olarak tespit edilmiştir. Bu sonuç bize ölçeğin güvenilirlik düzeyinin “oldukça güvenilir” olduğunu göstermektedir. Bu da bize ölçeği oluşturan soruların yapılan araştırmanın doğruluğunu ortaya koyabilecek nitelikte, birbirleri ile ilişki içinde, tutarlı, anlaşılır ve yeterli sayıda olduğunu göstermektedir.

##### 4.3. Faktör Analizi

Bireylerin veya genel olarak tüm toplumların vergi ahlak düzeylerini etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler toplumdan topluma, kültürden kültüre, ülkeden ülkeye hatta aynı ülke içindeki bölgeden bölgeye, yaşa, cinsiyete, eğitim durumuna vb. farklılık göstermektedir. Vergi ahlakı ve vergi ahlakını etkileyen/belirleyen faktörler ile ilgili literatürde yapılmış çalışmaların çoğunda vergi ahlakını belirleyen/etkileyen bu faktörlerin 4 ana başlık altında incelendiğini görülmektedir. Bu faktörler Ekonomik, Ahlaki-Psikolojik, Sosyokültürel ve Siyasi olarak sıralanmaktadır. Çalışmamızın uygulama kısmında vergi ahlakını belirleyen faktörleri incelemek için farklı kaynaklardan yararlanarak oluşturduğumuz 34 anket sorusunun yukarıda saydığımız faktörlerin hangisi ile ilişkili olduğu yapılan faktör analizi ile belirlenmiştir.

**Tablo 5:** KMO and Bartlett's Test Sonuçları

|                                                  |      |
|--------------------------------------------------|------|
| Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy. | ,886 |
| Bartlett's Test of Sphericity Approx. Chi-Square | 561  |
| df                                               | 561  |
| Sig.                                             | ,000 |

Faktör analizinin uygulanacağı örneklemin yeterliliğinin ölçülmesi Kasier- Meyer- Olkin (KMO) ölçümü ile yapılmaktadır. KMO değeri 1'e ne kadar yakın ise eldeki veri grubuna faktör analizi yapılmasının uygun olduğu anlaşılmaktadır. KMO değeri 0,05 değerinden küçük olduğunda ise eldeki verilerin faktör analizi uygulaması için uygun olmadığı sonucuna varılmaktadır (Bayram,2013:206). Çalışmamızda KMO değeri 0,886 olarak bulunmuştur ve dolayısıyla eldeki veriler faktör analizi yapılması için uygundur sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda analizde korelasyon matrisinin birim matris olup olmadığına ilişkin bilgiyi veren Bartlett's Testi sonucuna göre de  $p < 0,05$  olduğundan, korelasyon matrisi birim matris olduğu şeklindeki sıfır hipotezi reddedilmiş ve

veri grubuna faktör analizinin uygulanabileceği sonucuna varılmıştır.

Yapılan faktör analizine göre veriler dört faktör altında toplanmıştır ve verilerin toplandığı faktör gruplarına ilişkin bilgiler aşağıdaki Tablo 6'da verilmiştir;

1. Ekonomik Faktörler
2. Ahlaki ve Psikolojik Faktörler
3. Sosyal, Kültürel ve Demografik Faktörler
4. Siyasi ve Vergi Yönetimi ile İlgili Faktörler

**Tablo 6:** Faktör analizi sonucunda soruların toplandığı 4 boyut

| Ekonomik Faktörler              | Ahlaki ve Psikolojik Faktörler                                | Sosyal, Kültürel ve Demografik Faktörler | Siyasi ve Vergi Yönetimi ile İlgili Faktörler |
|---------------------------------|---------------------------------------------------------------|------------------------------------------|-----------------------------------------------|
| S1,S3,S5,S16, S22,S25, S30, S31 | S8, S9, S10, S11, S12, S13, S14, S18, S19, S20, S23, S24, S33 | S3, S6, S17, S21, S26                    | S2, S7, S15, S27, S28, S29, S32, S34          |

Vergi ahlakını belirleyen faktörleri analiz ettiğimiz çalışmada vergi ahlakının yaş, cinsiyet, fakülte, sınıflar arası ve ailelerin gelir düzeylerine göre analizini yaptığımız faktör analizi sonucu ortaya çıkan Ekonomik, Ahlaki ve Psikolojik, Sosyokültürel Demografik ve Siyasi Vergi Yönetimi boyutları açısından incelenecektir. Yaş, cinsiyet, fakülte, sınıfların ve ailelerin gelir düzeylerinin vergi ahlakını etkileyen 4 boyutla ilişkisi ile hangi boyutun bağımsız değişkenler üzerinde daha fazla etkili olduğu araştırılmıştır.

#### 4.4. Demografik Özelliklere Göre Vergi Ahlakı Boyutları Açısından Fark Analizleri

Bu bölümde vergi ahlakı için yaptığımız faktör

analizi sonucu ortaya çıkan 4 boyutun uyguladığımız anket formunda öğrencilere sorulan fakülte, yaş, cinsiyet, sınıf ve ailelerinin ortalama gelirine göre analizi yapılmıştır.

##### 4.4.1. Fakültelere Göre Vergi Ahlakı Boyutları İçin Fark Analizleri

Aşağıdaki tablolar vergi ahlakını belirleyen 4 boyutun örnek kütlemizi oluşturan 3 Fakülte ve 2 Yüksekokula göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek için yapılan parametrik testler sonucunu göstermektedir.

**Tablo 7: Fakültelere Göre Yapılan Boyutlara Göre ANOVA Sonuçları**

| Faktörler                            | Fakülte                             | Ortalama | Standart Sapma | Sig.  |
|--------------------------------------|-------------------------------------|----------|----------------|-------|
| Siyasi ve Vergi Yönetimi Boyutu      | İ.İ.B.F. Eğitim Fakültesi           | 2,6884   | 0,06           | 0,00  |
|                                      |                                     | 2,0916   |                |       |
|                                      | İ.İ.B.F. UBYO                       | 2,6884   | 0,07           | 0,00  |
|                                      |                                     | 2,9371   |                |       |
|                                      | KSBMYO Eğitim Fakültesi             | 2,6608   | 0,06           | 0,00  |
|                                      |                                     | 2,0916   |                |       |
|                                      | KSBMYO UBYO                         | 2,6608   | 0,06           | 0,00  |
|                                      |                                     | 2,9371   |                |       |
|                                      | İlahiyat Fakültesi Eğitim Fakültesi | 2,8665   | 0,08           | 0,00  |
|                                      |                                     | 2,0916   |                |       |
|                                      | UBYO Eğitim Fakültesi               | 2,9371   | 0,07           | 0,00  |
|                                      |                                     | 2,0916   |                |       |
| Ekonomik Boyut                       | İ.İ.B.F. Eğitim Fakültesi           | 2,7529   | 0,05215        | 0,00  |
|                                      |                                     | 3,2277   |                |       |
|                                      | KSBMYO İlahiyat Fakültesi           | 2,7051   | 0,06837        | 0,018 |
|                                      |                                     | 2,9417   |                |       |
|                                      | KSBMYO Eğitim Fakültesi             | 2,7051   | 0,06002        | 0,00  |
|                                      |                                     | 3,2277   |                |       |
|                                      | İlahiyat Fakültesi Eğitim Fakültesi | 2,9417   | 0,07183        | 0,003 |
|                                      |                                     | 3,2277   |                |       |
|                                      | Eğitim Fakültesi UBYO               | 3,2277   | 0,6298         | 0,00  |
|                                      |                                     | 2,8084   |                |       |
| Sosyal, Kültürel ve Demografik Boyut | İ.İ.B.F. KSBMYO                     | 3,13474  | 0,051          | 0,003 |
|                                      |                                     | 2,94854  |                |       |
|                                      | KSBMYO İlahiyat Fakültesi           | 2,94854  | 0,074          | 0,001 |
|                                      |                                     | 3,23689  |                |       |
|                                      | KSBMYO Eğitim Fakültesi             | 2,94854  | 0,065          | 0,005 |
|                                      |                                     | 3,17325  |                |       |
|                                      | KSBMYO UBYO                         | 2,94854  | 0,064          | 0,00  |
|                                      |                                     | 3,22754  |                |       |
| Ahlaki ve Psikolojik Boyut           | İ.İ.B.F. İlahiyat Fakültesi         | 3,8476   | 0,07894        | 0,00  |
|                                      |                                     | 4,2845   |                |       |
|                                      | KSBMYO İlahiyat Fakültesi           | 3,7214   | 0,08765        | 0,00  |
|                                      |                                     | 4,2845   |                |       |
|                                      | KSBMYO Eğitim Fakültesi             | 3,7214   | 0,07563        | 0,012 |
|                                      |                                     | 3,6903   |                |       |
|                                      | İlahiyat Fakültesi Eğitim Fakültesi | 4,284    | 0,09209        | 0,00  |
|                                      |                                     | 3,6903   |                |       |
|                                      | İlahiyat Fakültesi UBYO             | 4,2845   | 0,091          | 0,038 |
|                                      |                                     | 3,994    |                |       |

Fakültelere göre boyutlar için yapılan bağımsız örneklem tek yönlü varyans analizi için 8 hipotez kurulmuştur;

$H_{1a}$  = Siyasi ve Vergi Yönetimi Boyutu öğrencilerin bulunduğu fakülteye göre farklılık gösterir.

$H_{1b}$  = Siyasi ve Vergi Yönetimi Boyutu öğrencilerin bulunduğu fakülteye göre farklılık göstermez.

$H_{2a}$  = Ekonomik boyut öğrencilerin bulunduğu fakülteye göre farklılık gösterir.

$H_{2b}$  = Ekonomik boyut öğrencilerin bulunduğu fakülteye göre farklılık göstermez.

$H_{3a}$  = Sosyokültürel ve Demografik Boyut öğrencilerin bulunduğu fakülteye göre farklılık gösterir.

$H_{3b}$  = Sosyokültürel ve Demografik Boyut öğrencilerin bulunduğu fakülteye göre farklılık göstermez.

$H_{4a}$  = Ahlaki ve Psikolojik Boyut öğrencilerin bulunduğu fakülteye göre farklılık gösterir.

$H_{4b}$  = Ahlaki ve Psikolojik Boyut öğrencilerin bulunduğu fakülteye göre farklılık göstermez.

Tablo 7'ye göre Siyasi ve Vergi Yönetimi boyutunda İ.İ.B.F. – Eğitim fakültesi, İ.İ.B.F. – UBYO, KSBMYO – Eğitim fakültesi, KSBMYO – UBYO, İlahiyat fakültesi – Eğitim fakültesi ve UBYO – Eğitim fakültesi arasında anlamlı bir ilişki ( $\text{sig} < 0,05$ ) çıktığından  $H_{1b}$  hipotezi reddedilir. Buna göre Siyasi ve Vergi Yönetimi boyut öğrencilerin bulunduğu fakülteye göre farklılık gösterir şeklinde kurulan  $H_{1a}$  hipotezi kabul edilir. UBYO öğrencilerinin Siyasi ve Vergi Yönetimi boyutu İlahiyat Fakültesi öğrencilerine, İlahiyat fakültesi öğrencilerinin Siyasi ve Vergi Yönetimi boyutu İ.İ.B.F. öğrencilerine, İ.İ.B.F. öğrencilerinin Siyasi ve Vergi Yönetimi boyutu KSBMYO öğrencilerine, KSBMYO öğrencilerinin Siyasi ve Vergi Yönetimi boyutu ise Eğitim fakültesi öğrencilerine göre daha yüksektir.

Ekonomik boyuta göre İ.İ.B.F – Eğitim, KSBMYO – İlahiyat Fakültesi, KSBMYO – Eğitim, İlahiyat – Eğitim Fakülteleri, Eğitim Fakültesi - UBYO arasında anlamlı bir ilişki ( $\text{sig} < 0,05$ ) çıktığından  $H_{2b}$  hipotezi reddedilir. Buna göre ekonomik boyut öğrencilerin bulunduğu fakülteye göre farklılık gösterir şeklinde kurulan  $H_{2a}$  hipotezi kabul edilir. Eğitim fakültesi öğrencilerinin ekonomik boyutu

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine, ilahiyat fakültesi öğrencilerinin ekonomik boyutu UBYO öğrencilerine, UBYO öğrencilerinin ekonomik boyutu İ.İ.B.F öğrencilerine, İ.İ.B.F öğrencilerinin ekonomik boyutu ise KSBMYO öğrencilerine göre daha yüksektir.

Sosyokültürel ve demografik boyuta göre İ.İ.B.F. – KSBMYO, KSBMYO – İlahiyat fakültesi, KSBMYO – Eğitim fakültesi, KSBMYO – UBYO arasında anlamlı bir ilişki ( $\text{sig} < 0,05$ ) çıktığından  $H_{3b}$  hipotezi reddedilir. Buna göre Sosyokültürel ve Demografik boyut öğrencilerin bulunduğu fakülteye göre farklılık gösterir şeklinde kurulan  $H_{3a}$  hipotezi kabul edilir. İlahiyat fakültesi öğrencilerinin sosyokültürel ve demografik boyutu UBYO öğrencilerine, UBYO öğrencilerinin sosyokültürel ve demografik boyutu eğitim öğrencilerine, eğitim fakültesi öğrencilerinin sosyokültürel ve demografik boyutu İ.İ.B.F. öğrencilerine, İ.İ.B.F. öğrencilerinin sosyokültürel ve demografik boyutu ise KSBMYO öğrencilerine göre daha yüksektir.

Son olarak da Ahlaki ve psikolojik boyutta İ.İ.B.F – İlahiyat fakültesi, KSBMYO – İlahiyat Fakültesi, KSBMYO – Eğitim fakültesi, İlahiyat – Eğitim Fakültesi, İlahiyat – UBYO arasında anlamlı bir ilişki ( $\text{sig} < 0,05$ ) çıktığından  $H_{4b}$  hipotezi reddedilir. Buna göre ahlaki ve psikolojik boyut öğrencilerin bulunduğu fakülteye göre farklılık gösterir şeklinde kurulan  $H_{4a}$  hipotezi kabul edilir. İlahiyat fakültesi öğrencilerinin ahlaki ve psikolojik boyutu UBYO öğrencilerine, UBYO öğrencilerinin ahlaki ve psikolojik boyutu İ.İ.B.F. öğrencilerine, İ.İ.B.F. öğrencilerinin ahlaki ve psikolojik boyutu KSBMYO öğrencilerine, KSBMYO öğrencilerinin ahlaki ve psikolojik boyutu ise eğitim fakültesi öğrencilerine göre daha yüksektir. Buna göre vergi ahlakını belirleyen ahlaki ve psikolojik faktörlerin etkisi en fazla ilahiyat fakültesinde sonra sırasıyla UBYO, İ.İ.B.F., KSBMYO ve son olarak da eğitim fakültesinde görülmektedir. Buradan da vergi ahlakı en yüksek fakültenin ilahiyat sonrasında UBYO, İ.İ.B.F., KSBMYO ve son olarak da vergi ahlak düzeyi en düşük olarak eğitim fakültesi çıkmıştır.

#### 4.4.2. Yaşa Göre Vergi Ahlakı Boyutlar İçin Fark Analizi

Yaşa göre boyutlar için yapılan bağımsız örneklem tek yönlü varyans analizi için 8 hipotez kurulmuştur;

$H_{1a}$  = Ahlaki ve Psikolojik Boyut öğrencilerin yaşına göre farklılık gösterir.

$H_{3a}$  = Sosyokültürel ve Demografik Boyut öğrencilerin yaşına göre farklılık gösterir.

$H_{1b}$  = Ahlaki ve Psikolojik Boyut öğrencilerin yaşına göre farklılık göstermez.

$H_{3b}$  = Sosyokültürel ve Demografik Boyut öğrencilerin yaşına göre farklılık göstermez.

$H_{2a}$  = Vergi Yönetimi Boyutu öğrencilerin yaşına göre farklılık gösterir.

$H_{4a}$  = Ekonomik boyut öğrencilerin yaşına göre farklılık gösterir.

$H_{2b}$  = Vergi Yönetimi Boyutu öğrencilerin yaşına göre farklılık göstermez.

$H_{4b}$  = Ekonomik boyut öğrencilerin yaşına göre farklılık göstermez.

**Tablo 8:** Yaş İçin Yapılan Boyutlara Göre ANOVA Sonuçları

| Faktörler                            | Yaş         | Ortalama | Standart Sapma | Sig.  |
|--------------------------------------|-------------|----------|----------------|-------|
| Siyasi Vergi Yönetimi                | 17-20 ARASI | 2,78     | 0,04           | 0,00  |
|                                      | 21-24 ARASI | 2,53     |                |       |
| Ekonomik Boyut                       | 17-20 ARASI | 2,81     | 0,35           | 0,264 |
|                                      | 21-24 ARASI | 2,87     | 0,13           |       |
|                                      | 25 VE ÜSTÜ  | 2,76     |                |       |
| Sosyal, Kültürel ve Demografik Boyut | 17-20 ARASI | 3,14     | 0,37           | 0,65  |
|                                      | 21-24 ARASI | 3,13     | 0,14           |       |
|                                      | 25 VE ÜSTÜ  | 2,81     |                |       |
| Ahlaki ve Psikolojik Boyut           | 17-20 ARASI | 3,99     | 0,04           | 0,00  |
|                                      | 21-24 ARASI | 3,12     |                |       |
|                                      | 17-20 ARASI | 3,99     | 0,17           | 0,00  |
|                                      | 25 VE ÜSTÜ  | 3,76     |                |       |
|                                      | 21-24 ARASI | 3,12     | 0,17           | 0,00  |
|                                      | 25 VE ÜSTÜ  | 3,76     |                |       |

Tablo 8'e göre Siyasi ve vergi yönetimi boyutunda 17-20 yaş arası, 21-24 yaş arası; Ahlaki ve psikolojik boyutta 17-20 yaş arası ile 21-24 yaş arası, 17-20 yaş arası ile 25 ve üstü yaş arası ve 21-24 yaş arası ile 25 ve üstü yaş arasında anlamlı bir ilişki ( $\text{sig} < 0,05$ ) çıktığından  $H_{1b}$  ve  $H_{2b}$  hipotezi reddedilir. Buna göre, Ahlaki ve Psikolojik Boyut ile Vergi Yönetimi Boyutu öğrencilerin yaşına göre farklılık gösterir şeklinde kurulan  $H_{1a}$  ve  $H_{2a}$  hipotezleri kabul edilir.

Ekonomik Boyut ile Sosyokültürel ve Demografik Boyut açısından yaşa göre anlamlı istatistiksel bir ilişki ( $\text{sig} > 0,05$ ) çıkmadığından  $H_{3a}$  ve  $H_{4a}$  hipotezleri reddedilir.

17-20 yaş arası öğrencilerin siyasi ve vergi yönetimi boyutu 21-24 yaş arası öğrencilere göre daha yüksektir. Buna göre vergi halkını belirleyen si-

yasi ve vergi yönetimi ile ilgili faktörün etkisi en fazla 17-20 yaş aralığında iken sonrasında 21-24 yaş aralığını etkilemektedir. Bu faktörün 25 yaş ve üstü aralığında ise anlamlı bir sonucu çıkmamıştır.

Ahlaki ve psikolojik boyuta baktığımızda ise 17-20 yaş arası öğrencilerin ahlaki ve psikolojik boyutu 25 yaş ve üstü öğrencilere, 25 yaş ve üstü öğrencilerin ahlaki ve psikolojik boyutu ise 21-24 yaş aralığındaki öğrencilere göre daha yüksektir. Buna göre vergi halkını belirleyen ahlaki ve psikolojik faktörün etkisi en fazla 17-20 yaş aralığında iken sonrasında 25 yaş ve üstü ve son olarak da 21-24 yaş aralığını etkilemektedir. Buradan da vergi ahlakı en yüksek yaş aralığı 17-20 arasında sonrasında 25 yaş ve üstü ve son olarak da vergi ahlak düzeyi en düşük olarak 21 – 24 yaş aralığı çıkmıştır.

#### 4.4.3. Cinsiyete Göre Vergi Ahlakı Boyutlar İçin Fark Analizi

Cinsiyete göre boyutlar için yapılan Bağımsız örneklem T - testi için 8 hipotez kurulmuştur;

$H_{1a}$  = Ahlakı ve Psikolojik Boyut öğrencilerin cinsiyetine göre farklılık gösterir.

$H_{1b}$  = Ahlakı ve Psikolojik Boyut öğrencilerin cinsiyetine göre farklılık göstermez.

$H_{2a}$  = Vergi Yönetimi Boyutu öğrencilerin cinsiyetine göre farklılık gösterir.

$H_{2b}$  = Vergi Yönetimi Boyutu öğrencilerin cinsiyetine göre farklılık göstermez.

$H_{3a}$  = Sosyal, Kültürel ve Demografik Boyut öğrencilerin cinsiyetine göre farklılık gösterir.

$H_{3b}$  = Sosyal, Kültürel ve Demografik Boyut öğrencilerin cinsiyetine göre farklılık göstermez.

$H_{4a}$  = Ekonomik boyut öğrencilerin cinsiyetine göre farklılık gösterir.

$H_{4b}$  = Ekonomik boyut öğrencilerin cinsiyetine göre farklılık göstermez.

**Tablo 9:** Cinsiyet İçin Boyutlara Göre Bağımsız örneklem T - testi

| Faktörler                            | Cinsiyet | Ortalama | Standart Sapma | Sig. |
|--------------------------------------|----------|----------|----------------|------|
| Siyasi ve Vergi Yönetimi Boyutu      | Kadın    | 2,60     | 0,04           | 0,02 |
|                                      | Erkek    | 2,69     |                |      |
| Ekonomik Boyut                       | Kadın    | 2,86     | 0,04           | 0,10 |
|                                      | Erkek    | 2,80     |                |      |
| Sosyal, Kültürel ve Demografik Boyut | Kadın    | 3,13     | 0,04           | 0,82 |
|                                      | Erkek    | 3,12     |                |      |
| Ahlaki ve Psikolojik Boyut           | Kadın    | 3,92     | 0,04           | 0,00 |
|                                      | Erkek    | 3,79     |                |      |

Tablo 9'a göre Siyasi ve vergi yönetimi boyutunda Kadın – Erkek arası ile Ahlakı ve psikolojik boyutta Kadın – Erkek arasında anlamlı bir ilişki ( $\text{sig} < 0,05$ ) çıktığından  $H_{1b}$  ve  $H_{2b}$  hipotezi reddedilir. Buna göre, Ahlakı ve Psikolojik Boyut ile Siyasi ve Vergi Yönetimi Boyutu öğrencilerin cinsiyetine göre farklılık gösterir şeklinde kurulan  $H_{1a}$  ve  $H_{2a}$  hipotezleri kabul edilir.

Ekonomik Boyut ile Sosyokültürel ve Demografik Boyut açısından cinsiyete göre anlamlı istatistiksel bir ilişki ( $\text{sig} > 0,05$ ) çıkmadığından  $H_3$  ve  $H_{4a}$  hipotezleri reddedilir.

Tabloya göre erkek öğrencilerin siyasi ve vergi yönetimi boyutu kadın öğrencilere göre daha yüksektir. Ahlakı ve psikolojik boyuta baktığımızda ise kadın öğrencilerin ahlakı ve psikolojik boyutu erkek öğrencilere göre daha yüksek çıkmaktadır. Buna göre vergi halkını belirleyen ahlakı ve psikolojik faktörün etkisi en fazla kadın öğrencilerde sonrasında erkek öğrencilerde ortaya çıkmaktadır. Buradan da vergi ahlakı en yüksek cinsiyet grubu erkek öğrencilere nazaran kadın öğrencilerde orta-

ya çıkmaktadır.

#### 4.4.4. Ailelerin Gelirine Göre Vergi Ahlakı Boyutlar İçin Fark Analizi

Gelire göre boyutlar için yapılan bağımsız örneklem tek yönlü varyans analizi için 8 hipotez kurulmuştur;

$H_{1a}$  = Ahlakı ve Psikolojik Boyut öğrencilerin ailelerinin gelirine göre farklılık gösterir.

$H_{1b}$  = Ahlakı ve Psikolojik Boyut öğrencilerin ailelerinin gelirine göre farklılık göstermez.

$H_{2a}$  = Siyasi ve Vergi Yönetimi Boyutu öğrencilerin ailelerinin gelirine göre farklılık gösterir.

$H_{2b}$  = Siyasi ve Vergi Yönetimi Boyutu öğrencilerin ailelerinin gelirine göre farklılık göstermez.

$H_{3a}$  = Sosyal, Kültürel ve Demografik Boyut öğrencilerin ailelerinin gelirine göre farklılık gösterir.

$H_{3b}$  = Sosyal, Kültürel ve Demografik Boyut öğrencilerin ailelerinin gelirine göre farklılık göstermez.

$H_{4a}$  = Ekonomik boyut öğrencilerin ailelerinin geli-

rine göre farklılık gösterir.

$H_{4b}$  = Ekonomik boyut öğrencilerin ailelerinin gelirine göre farklılık göstermez.

**Tablo 10:** Öğrenci Ailelerinin Aylık Geliri İçin Yapılan Boyutlara Göre ANOVA Sonuçları

| Faktörler                                   | Gelir                | Ortalama | Standart Sapma | Sig. |
|---------------------------------------------|----------------------|----------|----------------|------|
| <b>Siyasi ve Vergi Yönetimi Boyutu</b>      | 1000 Liraya Kadar    | 2,7279   |                | 0,89 |
|                                             | 1001-2500 Lira Arası | 2,6150   |                |      |
|                                             | 2501-4000 Lira Arası | 2,6970   |                |      |
|                                             | 4001 Lira Ve Üstü    | 2,4536   |                |      |
| <b>Ekonomik Boyut</b>                       | 1000 Liraya Kadar    | 2,7681   | 0,03           | 0,00 |
|                                             | 2501-4000 Lira Arası | 3,0132   | 0,04           | 0,00 |
|                                             | 1001-2500 Lira Arası | 2,8292   |                |      |
|                                             | 2501-4000 Lira Arası | 3,0132   |                |      |
| <b>Sosyal, Kültürel ve Demografik Boyut</b> | 1001-2500 Lira Arası | 3,0871   | 0,04           | 0,00 |
|                                             | 2501-4000 Lira Arası | 3,2344   |                |      |
| <b>Ahlaki ve Psikolojik Boyut</b>           | 1000 Liraya Kadar    | 3,9525   | 0,03           | ,001 |
|                                             | 4001 Lira Ve Üstü    | 3,4374   |                |      |
|                                             | 1001-2500 Lira Arası | 3,8336   | 0,03           | 0,00 |
|                                             | 4001 Lira Ve Üstü    | 3,4374   |                |      |
|                                             | 2501-4000 Lira Arası | 3,9078   | 0,03           | ,004 |
|                                             | 4001 Lira Ve Üstü    | 3,4374   |                |      |

Tablo 10'a göre Ekonomik Boyutta 1000 liraya kadar, 1001-2500 lira arası ve 2501-4000 lira arasında; Sosyal, Kültürel ve Demografik Boyutta 1001-2500 lira arası ile 2501-4000 lira arasında; Ahlaki ve psikolojik boyutta ise 1000 liraya kadar, 1001-2500 lira arası, 2501-4000 lira arası ve 4001 lira ve üstü gelir aralığında anlamlı bir ilişki ( $\text{sig}<0,05$ ) çıktığından  $H_{1b}$ ,  $H_{2a}$ ,  $H_{3b}$ ,  $H_{4b}$  hipotezi reddedilir. Buna göre, Ahlaki ve Psikolojik Boyut, Ekonomik boyut ile sosyal kültürel demografik boyut öğrencilerin ailelerinin gelirine göre farklılık gösterir şeklinde kurulan  $H_{1a}$ ,  $H_{2b}$ ,  $H_{3a}$ ,  $H_{4a}$  hipotezleri kabul edilir.

Siyasi ve vergi yönetimi boyut açısından ailelerin aylık ortalama gelirlerine göre anlamlı istatistiksel bir ilişki ( $\text{sig}>0,05$ ) çıkmadığından  $H_{2a}$  hipotezi reddedilir.

2501-4000 lira arası ailelerin aylık ortalama geliri olan öğrencilerin 1001-2050 lira arası ailelerin aylık ortalama geliri olan öğrencilere göre, 1001-

2500 lira arası ailelerin aylık ortalama geliri olan öğrencilerin 1000 liraya kadar ailelerin aylık ortalama geliri olan öğrencilere göre ekonomik boyutu daha yüksektir. Bu boyutun 4001 lira ve üstü öğrencilerin ailelerinin aylık ortalama gelirleri aralığında anlamlı bir sonuç çıkmamıştır.

Sosyal, Kültürel ve Demografik boyuta baktığımızda 2501-4000 lira arası ailelerin aylık ortalama geliri olan öğrencilerin 1001-2500 lira arası ailelerin aylık ortalama geliri olan öğrencilere göre sosyal, kültürel ve demografik boyut daha yüksektir. Bu boyutun 4001 lira ve üstü ile 1000 liraya kadar öğrencilerin ailelerinin aylık ortalama gelirleri aralığında anlamlı bir sonuç çıkmamıştır.

Ahlaki ve psikolojik boyuta baktığımızda ise 1000 liraya kadar ailelerin aylık ortalama geliri olan öğrencilerin 2501-4000 lira arası ailelerin aylık ortalama geliri olan öğrencilere göre, 2501-4000 lira arası ailelerin aylık ortalama geliri olan öğrencilerin 1001-2500 lira arası ailelerin aylık ortalama

geliri olan öğrencilere göre, 1001-2500 lira arası ailelerin aylık ortalama geliri olan öğrencilerin ise 4000 lira ve üstü ailelerin aylık ortalama geliri olan öğrencilere göre ahlaki ve psikolojik boyutu daha yüksektir.

Buna göre vergi halkını belirleyen ahlaki ve psikolojik faktörün etkisi en fazla 1000 liraya kadar ailelerin aylık geliri olan öğrencileri sonrasında sırasıyla 2501-4000 lira arası ailelerin aylık geliri olan öğrencileri, 1001-2500 ailelerin aylık geliri olan öğrencileri son olarak da 4000 lira ve üstü ailelerin aylık geliri olan öğrencilerde görülmektedir. Buradan da vergi ahlaki en yüksek gelir aralığı en yüksek 1000 liraya kadar ailelerin aylık geliri olan öğrencilerde sonrasında 2501-4000 lira arası ailelerin aylık geliri olan öğrenciler ile 1001-2500 lira arası ailelerin aylık geliri olan öğrencilerde ve son olarak da 4000 lira ve üstü ailelerin aylık geliri olan öğrencilerde görülmektedir. Bu sonuca göre vergi ahlak düzeyi ile gelir düzeyi arasında ters yönlü bir ilişki vardır.

#### 4.4.5. Sınıflara Göre Vergi Ahlakı Boyutlar İçin Fark Analizi

Sınıflara göre boyutlar için yapılan bağımsız örneklem tek yönlü varyans analizi için 8 hipotez kurulmuştur;

$H_{1a}$  = Ahlaki ve Psikolojik Boyut öğrencilerin sınıfına göre farklılık gösterir.

$H_{1b}$  = Ahlaki ve Psikolojik Boyut öğrencilerin sınıfına göre farklılık göstermez.

$H_{2a}$  = Siyasi ve Vergi Yönetimi Boyutu öğrencilerin sınıfına göre farklılık gösterir.

$H_{2b}$  = Siyasi ve Vergi Yönetimi Boyutu öğrencilerin sınıfına göre farklılık göstermez.

$H_{3a}$  = Sosyal, Kültürel ve Demografik Boyut öğrencilerin sınıfına göre farklılık gösterir.

$H_{3b}$  = Sosyal, Kültürel ve Demografik Boyut öğrencilerin sınıfına göre farklılık göstermez.

$H_{4a}$  = Ekonomik boyut öğrencilerin sınıfına göre farklılık gösterir.

$H_{4b}$  = Ekonomik boyut öğrencilerin sınıfına göre farklılık göstermez.

**Tablo 11:** Öğrenci Ailelerinin Aylık Geliri İçin Yapılan Boyutlara Göre ANOVA Sonuçları

| Faktörler                                   | Sınıf   | Ortalama | Standart Sapma | Sig. |
|---------------------------------------------|---------|----------|----------------|------|
| <b>Ekonomik Boyut</b>                       | 4.SINIF | 2,87     | 0,05           | 0,01 |
|                                             | 2.SINIF | 2,64     |                |      |
|                                             | 4.SINIF | 2,87     | 0,05           | 0,00 |
|                                             | 3.SINIF | 2,78     |                |      |
|                                             | 4.SINIF | 2,87     | 0,08           | 0,00 |
|                                             | 1.SINIF | 2,53     |                |      |
| <b>Siyasi ve Vergi Yönetim Boyutu</b>       | 1.SINIF | 2,79     |                | 0,16 |
|                                             | 2.SINIF | 2,79     |                |      |
|                                             | 3.SINIF | 2,91     |                |      |
|                                             | 4.SINIF | 2,96     |                |      |
| <b>Sosyal, Kültürel ve Demografik Boyut</b> | 1.SINIF | 3,11     |                | 0,62 |
|                                             | 2.SINIF | 3,11     |                |      |
|                                             | 3.SINIF | 3,16     |                |      |
|                                             | 4.SINIF | 3,15     |                |      |
| <b>Ahlaki ve Psikolojik Boyut</b>           | 1.SINIF | 4,00     | 0,06           | 0,01 |
|                                             | 2.SINIF | 3,82     |                |      |
|                                             | 1.SINIF | 4,00     | 0,05           | 0,00 |
|                                             | 3.SINIF | 3,78     |                |      |
|                                             | 1.SINIF | 4,00     | 0,09           | 0,00 |
|                                             | 4.SINIF | 3,67     |                |      |

Tablo 11'e göre Ekonomik boyutta 4.sınıf - 2.sınıf arası, 4.sınıf - 3.sınıf arası ile 4.sınıf - 1. Sınıf arası; Ahlaki ve psikolojik boyutta 1.sınıf - 2.sınıf arası, 1.sınıf - 3.sınıf arası ve 1.sınıf - 4.sınıf arasında anlamlı bir ilişki ( $\text{sig} < 0,05$ ) çıktığından  $H_{1b}$  ve  $H_{4b}$  hipotezi reddedilir. Buna göre, Ahlaki ve Psikolojik Boyut ile Ekonomik Boyutu öğrencilerin sınıfına göre farklılık gösterir şeklinde kurulan  $H_{1a}$  ve  $H_{4a}$  hipotezleri kabul edilir.

Siyasi ve vergi yönetimi boyutu ile sosyal, kültürel ve demografik boyut açısından sınıflara göre anlamlı istatistiksel bir ilişki ( $\text{sig} > 0,05$ ) olmadığından  $H_{2a}$  ve  $H_{3a}$  hipotezleri reddedilir.

Ekonomik boyutta 4. sınıf öğrencilerin ekonomik boyutu 3. sınıf öğrencilerine göre, 3. Sınıf öğrencilerinin ekonomik boyutu 2. Sınıf öğrencilerine göre, 2. Sınıf öğrencilerinin ekonomik boyutu da 1. Sınıf öğrencilerine göre daha yüksektir. Buna göre vergi ahlakını belirleyen ekonomik faktörlerin etkisi en fazla 4.sınıf öğrencilerinde sonrasın-

da 3.sınıf ve 2.sınıf öğrencilerinde iken en az etkisi 1.sınıf öğrencilerinde görülmektedir.

Ahlaki ve psikolojik boyuta baktığımızda ise 1.sınıf öğrencilerin ahlaki ve psikolojik boyutu 2.sınıf öğrencilere, 2.sınıf öğrencilerin ahlaki ve psikolojik boyutu 3.sınıf öğrencilere, 3.sınıf öğrencilerin ahlaki ve psikolojik boyutu ise 4.sınıf öğrencilere göre daha yüksektir. Buna göre vergi halkını belirleyen ahlaki ve psikolojik faktörün etkisi en fazla 1.sınıfta okuyan öğrencilerde iken sonrasında 2.sınıf, 3.sınıf ve son olarak da 4.sınıfta okuyan öğrencilerde görülmektedir. Buradan da vergi ahlakı en yüksek sınıf 1.sınıf iken sonrasında sırasıyla 2.sınıf, 3.sınıf ve son olarak da 4.sınıf çıkmaktadır. Bu sonuca göre vergi ahlak düzeyi ile eğitim düzeyi arasında ters yönlü bir ilişki vardır.

## 5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Devletin varlığını sürdürebilmesi ve kamusal mal ve hizmet üretebilmesi için vergiler büyük öneme

sahiptir. Devletler hem artan kamu hizmeti talebini hem de ülkenin zorunlu ihtiyaçlarını karşılayabilmek için vergilerden elde ettikleri geliri arttırması gerekmektedir.

Devletler bazı yaptırımlar (ceza gibi) veya cebri uygulamalar (denetim gibi) yoluyla bireyleri vergi ile ilgili yükümlülüklerini tam ve zamanında yerine getirmeleri için zorlar. Ancak günümüzde bireylerin vergisel yükümlülüklerini yerine getirmede önemli bir faktör olan vergi ahlakı ile bireyler vergilerini içsel bir motivasyon sonucu dışsal etken olmadan ödeme yoluna gidebilirler. Günümüzde üzerinde önemle durulan ve uzmanların çalışma alanında önemli bir yer almaya başlayan vergi ahlakı ile kamu otoriteleri cebri bir uygulamaya başvurmaksızın vergi gelirlerini toplayabilmektedir.

Çalışmada her biri geleceğin potansiyel vergi mükellefi olan üniversite öğrencilerinin vergi ahlakı ve vergi ahlakını etkileyen dört ana faktör (ekonomik, ahlaki-psikolojik, sosyo-kültürel-demografik ve siyasi) analiz yoluyla incelenmiş ve çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Bu dört ana faktör öğrencilerin fakülte, cinsiyet, yaş gibi demografik özelliklerine göre incelenip yorumlanmıştır.

3 Fakülte ve 2 Yüksekokulda okuyan öğrencilerin oluşturduğu örnek kütlemizde fakültele göre yaptığımız analiz sonucuna göre vergi ahlakı en yüksek İlahiyat Fakültesi sonra sırasıyla Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kütahya Sosyal Bilimler Yüksek Okulu ve son olarak da eğitim fakültesi çıkmıştır.

Cinsiyete dayalı yaptığımız analiz sonucunda ise kadınların erkeklere göre daha yüksek bir vergi ahlakına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Üniversitede alınan eğitimin vergi ahlakı üzerindeki etkisi ölçtüğümüz sınıflar arası analiz sonucuna göre üniversitede alınan eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerdeki vergi ahlak düzeyi azalmaktadır. Buna göre en yüksek vergi ahlak düzeyine sahip sınıf 1.sınıf iken bunu sırasıyla 2., 3., ve son olarak da 4.sınıf öğrencileri takip etmektedir. Bu sonuca göre eğitim düzeyi ile vergi ahlak düzeyi arasında negatif bir ilişki mevcuttur.

Yaş faktörünü analiz ettiğimiz çalışmamızda ver-

gi ahlak düzeyi en yüksek yaş aralığı 17 – 20 yaş aralığı çıkmaktadır. Vergi ahlak düzeyi en düşük yaş aralığı ise 21-24 yaş aralığı öğrencilerde görülmektedir. Buna göre ahlaki ve psikolojik faktörler düşük yaştaki öğrenciler üzerinde daha fazla etkili olmaktadır. Yapılan analize göre vergi ahlakı ile yaş arasında ters yönlü bir ilişki mevcuttur.

Çalışmamızda örnek kütlemizi oluşturan üniversite öğrencilerinin çoğunun herhangi bir gelir kaynağı olmadığı için gelir ile vergi ahlakı arasındaki ilişki incelenirken öğrencilerin ailelerinin aylık ortalama gelirleri dikkate alınmıştır. Buna göre ailelerin gelir düzeyi düşük öğrencilerde vergi ahlak düzeyi daha yüksek çıkmaktadır. Vergi ahlakıyla gelir düzeyi arasında ters yönlü bir ilişki sonucuna ulaşılmıştır ki bu da literatürdeki çalışmalarda aynı sonucu vermektedir.

## Öneriler

- Vergilerin toplanma maliyetini yükselterek idari etkinliği arttırmaya çalışmak yerine mükelleflerin vergi ahlak düzeyini arttıracak uzun vadeli politikalar üretilmelidir.
- Ülke vatandaşlarının gelir düzeyi yükseltilmeli ve gelir dağılımında adaletin sağlanmasına yönelik politikalar uygulanmalıdır.
- Üniversite bünyesindeki tüm fakülte ve yüksekokullarda verginin gerekliliği ve vergi vermenin erdem olduğu hakkında dersler, konferanslar, eğitimler verilmelidir.
- Üniversite bünyesinde bulunan tüm öğrencilerin vergi mevzuatı hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlayabilmek için her fakülte ve yüksek okulda en az bir vergi dersi okutulmalıdır.
- Vergi ahlak seviyelerini arttırabilmek için öncelikli olarak aileden başlayan, sonrasında çeşitli okullarda devam eden görsel ve yazılı ile diğer iletişim araçları kullanılarak beraber dinsel kurumlarca da desteklenen bir eğitim almaları gerekir.
- Mükelleflerde oluşan yolsuzluk, rüşvet gibi algılar ortadan kaldırılmalı ve ödenen vergilerin nerelere ve nasıl harcandığı açık ve şeffaf bir şekilde kamuoyu ile paylaşılmalıdır.

- Toplanan vergilerin toplumun refahı, gelişimi ve kalkınması için harcadığı izlenimi bireylerde oluşturulmalı ve vergisel yükümlülüklerini tam ve zamanında yerine getirmenin ahlaklı olmanın bir göstergesi olduğu düşüncesi oluşturulmalıdır.
- Toplumlarda vergi vermenin bir erdem olduğu, paylaşmanın insanlara pozitif katkılar sağlayacağı düşüncesi yerleştirilmelidir.
- Toplumlarda genel ahlakın vergi ahlakından daha ileride olduğu ve vergi ahlakının genel ahlakı takip ettiği düşünüldüğünde bireylerde ilk başta ahlak olgusu oluşturulmalı ve geliştirilmelidir.

### Kaynakça

- AKTAN, Coşkun Can (2006), "Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı", (Der.), Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi AKTAN, Coşkun Can, Dilek Dileyici ve İ.Yaşar Vural (Ed.) , Seçkin Yayınevi, 1.bs., Ankara, ss.125-136.
- AKTAN, Coşkun Can, (2006), "Vergi Dışı Piyasa Ekonomisi", (Der.), Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi, AKTAN, Coşkun Can, Dilek Dileyici ve İ.Yaşar Vural (Ed.) , Seçkin Yayınevi, 1.bs., ss.125-136, Ankara.
- ALM, James and Benno, TORGLER, (2006), "Culture Differences And Tax Morale In The United States And In Europe", *Journal of Economic Psychology*, Sayı: 27, ss: 224-246
- ALM, James; Isabel SANCHEZ; Ana DE JUAN, (1995), "Economic and Noneconomic Factors in Tax Compliance", *KYKLOS*, 48, pp: 3-18.
- ALM, James and Benno TORGLER, (2004), "Estimating the determinants of tax morale" *National Tax Association – Tax Institute of America Proceedings of the Annual Meeting, USA, Minneapolis*, 269-274
- BAYRAM, Nurhan, (2013), *Sosyal Bilimlerde SPSS İle Veri Analizi*, Ezgi kitabevi Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Bursa
- CAN AKTAN, Coşkun ve Hilmi ÇOBAN, (2007), "Kamu Maliyesine Güven ve Ekonomik Anayasa", *Çimento İşveren Dergisi*, Cilt :21, sayı: 6, Kasım, ss: 4-11.
- CAN AKTAN, Coşkun, (2012), "Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı", *Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası Dergisi*, ss. 15, Ocak.
- ÇELİKKAYA, Ali, (2002), "Mükelleflerin Vergiye Gönüllü Uyumunu Etkileyen Faktörler", *e-akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, <http://www.e-akademi.org/makaleler/acelikmaya-1.htm> 26/06/2014
- ÇELİKKAYA, Ali ve Hüseyin GÜRBÜZ, (2006), "Mükelleflerin Vergiye Gönüllü Uyumunu Etkileyen Faktörlerin Analizi: Bir Alan Çalışması", *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 247, ss. 122-139.
- ÇELİKKAYA, Ali ve Hüseyin GÜRBÜZ, (2008), "Mükelleflerin Vergiye Karşı Tutum ve Davranışlarını Etkileyen Çeşitli Değişkenler Arasındaki İlişkinin Analizi", *Sosyo Ekonomi*, Temmuz-Aralık, 2008-2, ss.23-53.
- DEMİR, İhsan Cemil, (2008), "Vergi Ahlakı ve Belirleyenleri Ege Bölgesi Örneği", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- FİLİPPIN, Antonio, Carlo V. Fiorio and Eliana Viviano, (2013), "The effect of tax enforcement on tax morale", *European Journal of Political Economy* 32 (2013), ss: 320–331
- İPEK, Selçuk ve İlknur Kaynar, (2009), "Vergiye Gönüllü Uyum" *Konusunda Çanakkale İline Yönelik Ampirik Bir Çalışma*, *Yönetim Ve Ekonomi Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Cilt:16 Sayı:1*
- İZGİ, Kadriye, (2011), "Vergi Ahlakını Etkileyen Faktörler: Sakarya Üniversitesi Örneği", *Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- KAYNAR, Handan, (2010), "Vergi Ahlakı Ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme", *Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- KAYNAR Bilgin, Handan, (2011), "Türkiye’de Vergi Ahlakının Belirleyicileri", *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 38 (Ağustos), ss.167-190, Ankara.
- RECKERS, Philips M.J., Debra L. Sanders and Stephen J. Roark, (1994), "The Influence Of Ethical Attitudes On Taxpayer Compliance", *National Tax Journal*, Vol. 47, no: 4, ss: 825-836, Aralık.
- SÁ, Cristina, António Martins and Carlos F. Gomes, (2014), "Tax morale, Occupation and Income Level: An Analysis of Portuguese Taxpayers", *Journal of Economics, Business and Management*, Vol. 2, No. 2, May.
- SANDALCI, Ulvi, (2015), "Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörlerin Analizine Yönelik Bir Uygulama", *Yüksek Lisans Tezi*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- SEYİDOĞLU, Halil, (1992), *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük*, Güzem Yayınları no. 4, Ankara.
- TORGLER, Benno, (2003A), "Tax Morale: Theory And Empirical Analysis Of Tax Compliance", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Universität Basel, Basel,
- TORGLER, Benno, (2003B), "Tax Morale, Rule Governed Behaviour and Trust", *Constitutional Political Economy*, Sayı 14, ss. 119-140, s. 136
- TORGLER, Benno (2004a), "Tax Morale in Asian Countries", *Center for Research in Economics, Management and the Arts (CREMA), Switzerland University of Basel, WWZ, Switzerland*. Vol. 15, Iss. 2, pp. 1-34
- TORGLER, Benno, (2005), "Tax morale and direct democracy", *European Journal of Political Economy*, Sayı 21, ss. 525-531.
- TORGLER, Benno, (2006), "The Importance of Faith: Tax Morale and Religiosity", *Creame Working Paper*, No 2003-8, İsviçre.
- TORGLER, Benno, (2007), "Tax Compliance and Tax Morale A Theoretical and Empirical Analysis", *Edward Publishing*, England.

TORGLER, Benno, (2011), "Tax Morale, Eastern Europe and European Enlargement", *Policy Research Working Paper* 5911, Aralık

TORGLER, Benno ve Friedrich Schneider, (2004), "Attitudes Towards Paying Taxes in Austria: An Empirical Analysis", *Empirica*, v. 32, n. 2, June

TORGLER, Benno vd., (2008), "Causes and Consequences of Tax Morale: An Empirical Investigation", *Economic Analysis & Policy*, Vol. 38 No. 2, Eylül.

TOSUNER, Mehmet ve İhsan Cemil, DEMİR, (2007), "Toplumsal Bir Olgu Olarak Vergi Ahlakı", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 / 3 (2007). 1 – 20, Ankara.

TOSUNER, Mehmet ve İhsan Cemil, DEMİR, (2008), "Ege Bölgesinin Vergi Ahlak Düzeyi", *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, c. X, Sayı II, , ss. 355-373, Afyon.

TURHAN, Salih, (1998), *Vergi Teorisi Ve Politikası*, Filiz Kitabevi, İstanbul.

TÜRK, Mevlüt ve Ayda Gök (2011), "Perakendeci İşletmelerde Çevreyi Koruma Bilinci Üzerine Bir Araştırma", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.16, S.2, s.125-152, Isparta.

YURDAKUL, Ali ve Deniz Turan, (2014), "Geçiş Ülkelerinde Vergi Ahlakı", *Business and Economics Research Journal*, Volume 5 Number 1 2014 pp. 123-141 ISSN: 1309-2448.